

Van-e félnivalónk?

Idestova két év telt el az "első szabad választások" óta, s nyakunkon a következő megmérettetés. A gondok tovább szaporodtak, a retorikai fogások félelmet ébresztenek, az ország állapota egyre reménytelenebbnek tűnik. A hatalmi-politikai berendezkedést elemző cikkek, nyilatkozatok egy új autoriter rendszer rémképét festik fel. De vajon jogosak-e a félelmek, várható-e egy új tekintélyuralmi rendszer kialakulása, kell-e félnünk a jövőnktől?

Első pillantásunkat a magyar gazdaságra vessük, amely a végsőkig dezintegrálódott, káoszba omlott rendszerként mutatható be. A gazdaság szerkezet elavulásából eredő problémák egyre súlyosabban jelentkeznek. A privatizáció egyre vontatottabban halad, az ÁVÜ tevékenysége inkább fékezi a – ezerszer elátkozott – "spontán" privatizációt. Az ÁTI (Állami Tulajdonosi Intézet) felállítása az etatizmus új korszakát is jelenti, a gazdasági intézmények vezetésében a kinevezések kliensi rendszeréről legendák keringenek.

A kormányzat a jelek szerint képtelen kezelni az elszegényedés és a munkanélküliség problémáját. Egyre nagyobb méreteket ölt a deklasszáció, közel két millió ember él a társadalmi létminimum alatt. A kormánypártok által megteremteni kívánt keresztény-nemzeti középosztály – potenciális – társadalmi bázisának nagy része épp most süllyed le egyre mélyebbre.

Folyik a TSZ-ek szétverése, a mezőgazdaság romba döntése. Ezt lehetetlen pusztán a dilettantizmus számlájára írni. Jó lenne azon is elgondolkodni, hogy, vajon az EK-hoz való csatlakozásnak nem feltétele-e a magyar – rivális – agrárgazdaság versenyképtelenné tétele? Hiszen így nagy mennyiségű felesleg válna elhelyezhetővé, amely nem utolsó szempont a mély recesszió előtt álló kapitalista hatalmak számára (pl. Franciaország).

A helyzetet tovább rontja egy modernizációs kényszer. Ugyanis csak akkor van a magyar gazdaságnak esélye bármiféle integrációba való betagozódásra, és egyáltalán a fennmaradásra az erősödő világ gazdasági versenyben, ha változtat az elavult iparszerkezeten, leépíti a veszteséges ágazatokat stb. Természetesen egy neokonzervatív IMF-Világbank receptcsomag alapján, amely abba az irányba hat, hogy átmeneti javulás után a felhalmozott tartalékok elfogynak és újra a félperiférián-periférián találjuk magunkat, ahonnan a menekvés igencsak nehéz...

A kép tehát korántsem oly rózsás, mint ahogyan azt a kormány nyilatkozatok sugallják. *Leszakadás lehetősége, függésbe kerülés esélye, modernizációs kényszer, szociális feszültségek teszik komorabbá a valóságot.*

A politikai életet tekintve is megfigyelhetők a válság jelei.

A jelenlegi hatalmi berendezkedés a Kádár-"rezsim" tagadásaként állt fel. (Jólétet, demokráciát, négy év alatt Kánaánt hirdetve.) Ez azonban egy igen furcsa tagadás. Egyszerre mond német az 1949-89 közti rendszerre, és nyúl vissza Bethlenhez, a keresztény-nemzeti stb. eszmékhez, egyszerre akarja lerombolni a kádárista gazdasági-hatalmi struktúrát és kézbentartva azt, irányítani az országot. A jelenlegi kormány vergődik a félig-meddig hatalomváltás görcsében, nem véletlen tehát a tárcák gyakori cseréje, a tárca nélküli miniszterek számának szaporodása. A felszínen megindult a régi gazdasági struktúrák lebontása, politikailag hazánk egy versengő többpártrendszeren nyugvó demokratikus jogállamként definiálható. Úgy tűnik, hogy nem cél pl. a korábban kialakult informális kapcsolatok, a már bevált kliensi rendszer megszüntetése, csak új emberekkel töltik fel a régi kereteket. A problémák megoldásai tűzoltó-jellegűek, propagandisztikusak. S ez szintén ehhez a skizoid tagadáshoz kapcsolódik: láthatóvá kell tenniük maguk számára az ellenfelet, aki azonban már ellenségként jelenik meg a sajtóban, a Parlamentben. A jelenlegi hatalmi berendezkedés csapdába került. Mesterségesen kell ellenfelet találnia maga számára, akit okolni lehet a hibákért, az átalakulás problémáiért. Nem véletlen, hogy egyre inkább ki kell terjeszteniük az ellenfelek-ellenségek listáját. Kezdetben voltak a kommunisták, akik mellesleg hazaárulók és nemzetvesztők is voltak, ez párosult egy verbális antiszemitizmussal. Ezt később kiterjesztették a kollaboránsokra, a szakértő értelmiségiekre. Jelenleg egy "baloldali blokk"-tól való félelem jegyében an bloc az egész baloldalt kiáltják ki veszélyes gyülekezetnek, etikátlanul összerosva azt a szélsőjobboldallal. De más vonatkozásban is megfigyelhető a veszélyforrások keresésének eskalációja. A verbális antiszemitizmust követte-követi a cigányellenes fellépések feletti szemétkönyvés, majd a hatalmas menekültáradat hatására a "románok" – akik amúgy egyben romániai magyarok is –, a szerbek, horvátok, színesbőrűek stb. elleni akciók. Nem véletlen, hogy a védelmi doktrína része a "körkörös vélelem" elve! Ennek a fajta politizálásnak egyik legutóbbi vadhajtása a kacsának bizonyult merényletkísérlet Raffay Ernő ellen. Talán nem túlzás, ha kijelentjük, hogy ez a hatalmi berendezkedés a kirekesztő felfogást követve képes az országot végletesen kettéosztani. Egyrészt a "demokrácia papjainak" kasztjára, másrészt a fertőzöttek, a mások világára. Ez, ha más értelemben is, de rímel az 1/10 – 9/10-es latin-amerikanizálódott társadalomra (Bauer).

Hatalmas *erkölcsi válság is végigsöpör Magyarországon*. A kultúra árucikké silányodott, a közízlés amerikanizálódik. A magyar társadalom

nagy része nem kívánja magáévá tenni a felmelegített ideákat, elutasítja az új-vallásosság terjesztését, az egyházak megnövekedett szerepét, a finoman intézményesülő lelki terrort. Egyelőre úgy tűnik a keresztény-nemzeti eszmék elplántálása még nem hullt termékeny talajra, de már megindult az iskolák és óvodák szellemi befolyásolása.

A társadalom – mertoni értelemben vett – anómiás állapotba került. Megbomlott körülötte a világ, amely érthetlenné vált a tömegek számára. Ezzel párhuzamosan megjelennek a populista szemfényvesztők, s felerősödik egy igény a rendcsinálásra. E rendet meg lehet teremteni diktatúrával, de ezt jelenleg nem vállalná egyetlen épeszű politikai erő sem (kivéve a Szent Korona köré tömörülő csoportokat). Nem marad más, mint a lassúbb megoldás, szívós, kemény munkával kiépíteni egy olyan politikai struktúrát, amely lehetlenné teszi a mostani hatalmi elit számára az ország vezetéséből való kiesést. E folyamat végén teremtődik meg egy olyan állam, amely a polgári demokrácia díszleteit felhasználva magát demokratikusnak vallja, az alkotmányosság látszata létezik, a döntések azonban a parlamenti demokrácia játékszabályait lényegében megkerülve (parlamenti szavalógép) egy túlsúlyos hatalmat birtokló kormány kormányzat kezétől származnak. A társadalmi érdekképviselési-érdekérvényesítő szervek befolyása csekély, lényegében jelentéktelen vegetációra kárhoztatottak. Ezt lényegében fel lehet fogni a bürokratikus hatalomgyakorlás egyik formájának, amely nem a nyílt erőszakot használja fel céljai elérésére, hanem a nyilvánosságot megkerülve, lényegében sors módszerekkel éri el célját.

Azonban ez egy igen veszélyes taktika lehet. Ugyanis elképzelhető, hogy a jelenlegi hatalmi elit nem képes megoldani a válságot, amelyet még súlyosbíthat egy világgazdasági recesszió, a határok problematikája, az európai egység késése, a polgárháborús veszélyek stb. Ekkor helyükbe a szociális, nemzetiségi stb. feszültségek keltette hullámok hátán akár egy nyílt diktatúrát felvállaló csoport kerülhet hatalomra. Ha helytálló az a feltételezés, hogy a jelenlegi vezetés az autoritarizmus megteremtését emeli politikai cél rangjára, akkor a tüzzel játszik...

Mennyiben jogos tehát Magyarország vonatkozásában autoritarizmusról beszélni?

Véleményem szerint a jelenlegi folyamatok abba az irányba mutatnak, hogy kialakulóban van az előbbieken vázolt hatalmi struktúra. Mi bizonyítja ezt?

Közelítsünk a gazdaság felől a problémához! Folyamatban van a gazdaság tőkés átszervezése, amely nem megy áldozatok és ellenállás nélkül. A privatizáció felülről való vezénylése nyilvánvalóvá teszi a tényt, hogy itt valójában senki sem akar privatizációt. A kádárista vezetéstől örökölt informális kapcsolatok, a paternalizmus és a kézivezérlés

változatos formái virulnak. A különféle privatizációs biztosok kinevezései, a bankok állami többségi tulajdona stb. mind ebbe az irányba mutatnak. A bankok meghódításának fontosságát felesleges hangsúlyozni, hiszen így a renitens vállalatok hitelforrásai bezárulnak, s talán nem lehetetlen a számlákba való betekintés sem. Tárcánélküli miniszter felügyeli a bankok ideológiai megtisztítását. A szakértelem – amolyan gyanús bolsevik maszlagként – másodlagossá válik a politikai elkötelezettség után. A példákat lehetne még sorolni. De egy dolog kívánczik még ide: az önkormányzatok siralmas gazdasági helyzete sem valamiféle végzet eredménye. Tudatos manipuláció gyanítható a civil társadalom egységeit illetően. Hiszen egy autoriter hatalom számára a másként – is – gondolkodó önkormányzatok veszélyes ellenfélként jelennek meg.

A politikára figyelve a parlament színpad-jellege igen jól látható. A kormánykoalíció szavazógépén gond nélkül átdarálhatóak az egyszerű többséges törvények. Nem véletlen, hogy megint felvetődött a kétharmados törvények köre módosításának problémája. Újból élesen vetődik fel a bírói testületek pártatlanságának problematikája. A köztársasági elnök jogkörének szűkítésére már próbálkozások történtek. Az ellenzék asszisztáló szerepre van kényszerítve, de nem tehet semmit ez ellen. S ez nem is lehet másként, mert oly sikeresen folyik a fontos problémák elkendőzése, hogy az állampolgárok elvesztik lassan minden politikai aktivitásukat (Kisbér). A hagyományossá váló III/III-as perlekedés, a Zétényi-Takács törvény körüli visszhangok, az EXPO körüli cirkusz, az 1956-os vérengzések kivizsgálásának követelése, az akasztással való fenyegetőzés, a Hunnia folyóirat felkarolása stb. mind oda hatnak, hogy a politika színjátkékká válik, s elfordulnak tőle az egyelőre még érdeklődők is. Emögött nem lehet nem látni a tudatos törekvést. El kell venni a választópolgároktól a maradék politikai aktivitást, hogy a jelenlegi hatalmi struktúra konzerválódjék. Itt kapcsolódhatunk az önkormányzatokhoz, amelyek a magukat megszervezni képes állampolgárok közösségeként veszélyes testként jelenik meg a vezető ideológusok számára!

Az ellenzék vonatkozásában érdemes még kitérni egy másik momentumra. A mindinkább formálissá váló ellenzék fontos a parlamentarizmus látszatának megőrzéséhez. Olyan helyzetbe kell azonban kényszeríteni, hogy ne lehessen másként tekinteni, mint a "haladás kerékkötőjének", "felelőtlenül obstruálónak" stb. Ehhez nemcsak paktumokra van szükség, hanem megfelelően magasra kell srófolni a párhelyiségek terembérletét, alacsonyra kell megállapítani a költségvetési támogatásokat, korlátozni kell a médiákban való megjelenését, vagy, ha mégis megjelenik akkor pl. pár perccel is, de le kell tromfolni őket, vezetőiket lehetetlen, méltatlan helyzetbe kell hozni (Kónya-Pető vita) stb. Sőt olyan fellépésre kell őket kényszeríteni, melynek következményeként a koalíció, mint a rend és biztonság "őre" léphet fel (lásd az SZDSZ-t a taxisblokádnál).

Nem kerülhető meg a többségi demokrácia-felfogás problémája sem. Sokat hangoztatott érv, hogy a magyar nép többsége erre a koalícióra voksolt anno – ami nyilvánvalóan csúsztatás. Maga a többségi demokrácia-felfogás nem eleve antidemokratikus. Ugyanakkor hatalmas problémája, hogy lehetőséget nyújt a kisebbségi vélemények figyelmen kívül hagyására, a kritikák elhallgattatására, az ellenzék szélmalomharcba való belekényszerítésére. Eltűnik az érdekbeszámítás, a minimálkonszenzus pluralista elve helyett egy – társadalmi méreteit tekintve – kisebbség – valamilyen szempontból általa helyesnek tartott – véleményét ráerőlteti a törvényhozásra, valamint a lakosságra (moral majority-problem), ezzel egy olyan konfliktushalmozó politikát folytat, amely hozzájárul a társadalmi gazdasági válság mélyüléséhez.

Nem mehetünk el a tömegtájékoztatás, a médiák problémája mellett sem. A propaganda fontosságát már a XX. század nagy diktátorai is felismerték. De felismeri a jelen hatalmi berendezkedés is. Nemcsak a politikai ellenfelek lejáratásának eszköze ez, hanem egy új autoriter indoktrináció, a vallásos agymosás stb. eszköze is. De eszköze az ellenfelek manifesztálásának – és így a legitimáció újbóli megerősítésének – is, az emocionális kitörések erősítésének, a politikai szocializáció viselkedésmintái megváltoztatásának. Nem véletlen, hogy igyekeznek versenyt futni az ellenzékkel a médiák megszerzéséért, mert jól látható, hogy aki megszerzi a tömegtájékoztatást, az felmérhetetlen előnnyel indul az 1994-es választásokon. A múlt hetek eseményei (Nahlik kontra Hankiss) szerint e harc még jobban elfajulhat. Ezért még nem lezárható a jövő parlamenti választások esélyeinek latolgatása...

Ugyanakkor egy autoriter rendszer kiépülése nem mehet végbe a politikai kultúrában jelenlévő autoriter beállítódás és egy érzelmi mozzanatokat hangsúlyozó attitűd, valamint egy jelentős mértékű társadalmi intolerancia nélkül. A társadalom még mindig abban a liberális illúzióban ringatózik, hogy a szegények azért szegények, mert alkoholisták, mert nem dolgoznak stb. Ez természetesen nem igaz. De hozzájárul ahhoz, hogy a lesüllyedőben lévő középosztály félelmeit és dühét rávetítse az általa adóból eltartott csavargókra és szegényekre, akik társadalmi státusza messze a legalacsonyabb. Így olyan meghasonlott állapotba kerül, hogy felfelé küzd a megmaradásért, lefelé pedig tapossa az alatta lévőket. Innen már csak egy lépés az etnikai kisebbségek elleni fellépés, a kerepestarcsai internálótábor felállítása, a kiutasítások, a turisták elleni atrocitások, melyeket természetesen tagadnak. Jelzésértékű az is, hogy a skinhead-mozgalom ellen mindeddig nem történt komoly fellépés, leszámítva azt az egy pert a pártállam végnapjaiban. Hallgatólagosan eltűrik az ún. önvédelmi osztagok szervezését a falvakban, kisvárosokban, amelyek nemcsak bűnmegelőző funkciók ellátására alkalmasak, hanem a helyi nemzetiségi-faji ellentétek megoldására is eszközként szolgálhatnak. Természetesen egy ilyen

önszerveződés nem tekinthető károsnak egy autoriter hajlamú hatalom számára.

Úgy tűnik tehát, hogy a jelenlegi hatalmi rendszer a legjobb úton halad saját hatalmának bebetonozása felé. Nem látni vele szemben olyan erőt, amely el tudná kerülni a buktatókat, képes a gazdasági válság megoldását lehetővé tevő intézkedések drasztikusságát, kegyetlenségét csökkenteni. Az ellenzék padsoraiban igen nagy felkészültségű szakemberek foglalnak helyet, de nem tudni, hogy a közeljövőben lesz-e befolyásuk az ország gazdasági helyzetének megváltoztatására. Addig nem tehetünk egyebet, mint tépelődve masírozunk egy sötét torkú alagút felé... melynek végén nem tudni, hogy Európa integet-e, vagy az új diktátorok élesítik szuronyaikat.

Nagy Lajos